

WŁASNOŚĆ KOŚCIELNA W WYBRANYCH PARAFIACH OBECNEJ DIECEZJI RZESZOWSKIEJ W ŚWIETLE METRYKI JÓZEFIŃSKIEJ

Daniel Nowak

Stowarzyszenie Miłośników Jasła i Regionu Jasielskiego
e-mail: daniellonowak@wp.pl

Streszczenie. Po przyłączeniu ziem polskich do Austrii, w wyniku I rozbioru, powstało z nich Królestwo Galicji i Lodomerii. W wyniku licznych zmian administracyjnych w roku 1782 z części dawnych województw krakowskiego, sandomierskiego i ruskiego utworzony został cyrkuł dukielski. W jego granicach znalazło się kilka parafii, posiadających średniowieczne korzenie, które w okresie powstania wchodziły w skład dekanatu zręcińskiego. Były to m.in. parafie w Starym i Nowym Żmigrodzie, Nienaszowie, Dębowcu i Jaśle. W roku 1785 na terenie całej Galicji zarządono przeprowadzenie spisu gruntów zwanego metryką józefińską. Metryki te pozwalają dość precyzyjnie określić, jakie dochody uzyskiwano z poszczególnych gospodarstw rolnych, ale też z gruntów dworskich i kościelnych. Analiza wymienionych wyżej parafii zawiera ogólną charakterystyką parafii, z jej zasięgiem terytorialnym, liczbą ludności i krótką historią oraz strukturą kultur rolnych miejscowości, będących ich siedzibami wraz ze wskazaniem, jaki udział w tej strukturze miała własność kościelna. Następnie przedstawiona została analiza własności ziemi kościelnej z podziałem na różne jej formy oraz dochodami z niej, tj. trzyletnim plonem w zbożach oraz jednorocznym plonem z użytków zielonych. Istotne znaczenie ma też obliczenie wartości pieniężnej plonów. Umożliwia to porównanie tych czynników w poszczególnych jednostkach kościelnych oraz określenie, która z nich była najbardziej dochodowa, a tym samym najbardziej pożądana przez duchownych.

Słowa kluczowe: kataster, metryka józefińska, własność kościelna, Galicja, cyrkuł dukielski

W następstwie pierwszego rozbioru z 1772 r., Austria zajęła ziemie Rzeczypospolitej po Wisłę i San na północy i po Zbrucz na wschodzie. Tereny te, liczące 83 tys. km² i 2650 tys. ludności, obejmowały m.in. saliny wielicko-bocheńskie i ruskie oraz stary ośrodek kulturalno-handlowy Lwów, a z mniejszych miast Tarnów, Zamość i Przemyśl. Jeszcze wcześniej, bo latem 1770 r., do Austrii wcielone zostały starostwa polskie – nowosądeckie, nowotarskie i czorsztyńskie oraz polska enklawa na terenie Węgier – Spisz¹. Z ziem tych została utworzona nowa dzielnica nazwana Królestwem Galicji i Lodomerii.

---

¹ Z. Zielińska, *Ostatnie lata Pierwszej Rzeczypospolitej*, „Dzieje Narodu i Państwa Polskiego” T. III–41, s. 19.

Zaraz po wkroczeniu na tereny zabrane Rzeczypospolitej władza austriacka zaprowadziła nowy podział administracyjny, dzieląc kraj na 6 cyrkułów (obwodów) podzielonych na dystrykty (okręgi), których było początkowo 24², potem 59³. Na czele tych cyrkułów stał starosta (niem. Kreishauptmann) podległy bezpośrednio Gubernium we Lwowie, natomiast dystryktem zarządzał dyrektor okręgowy⁴. Stan taki utrzymał się dość krótko, gdyż już w 15 marca 1775 r. dokonano redukcji ilości jednostek administracyjnych do 19 okręgów. Redukcję tę uzasadniano przede wszystkim względami oszczędnościowymi, ale też dużymi trudnościami ze znalezieniem aż 59 dyrektorów okręgowych. Zmieniono też siedziby niektórych cyrkułów⁵.

Kolejne zmiany administracyjne wprowadzone zostały na mocy patentu cesarskiego z dnia 22 marca 1782 r., na mocy którego zniesiono dotychczasowy podział administracyjny kraju, likwidując 6 cyrkułów i 19 dystryktów. Na ich miejsce utworzono 18 cyrkułów podlegających bezpośrednio Gubernium⁶. Zmiana ta w znacznym stopniu utrudniła pracę urzędów cyrkularnych, głównie ze względu na znacząco rozległość terytorialną nowych jednostek administracyjnych. Jednym z największych pod względem powierzchni w całej Galicji był cyrkuł dukielski, który obejmował 129 dominiów⁷, 471 miejscowości i liczył 222 680 ludności⁸. Siedzibą władz cyrkularnych w Dukli był pałac, dawna rezydencja Mniszchów. Potem w roku 1791 siedzibę tę przeniesiono do Jasła, do gmachu byłego klasztoru OO. Karmelitów, zniesionego w 1786 r.

Powierzchnia całego cyrkułu dukielskiego wynosiła 472 938 morgów i 531 sążni kwadratowych, czyli około 2721,57 km². Obszar cyrkułu dukielskiego obejmował część dawnych województw, tj. krakowskiego (większość ziemi bieckiej), sandomierskiego (część ziemi pilzneńskiej) i ruskiego (część ziemi sanockiej)⁹.

Pod względem administracji kościelnej parafie wchodzące w jego skład należały częściowo do diecezji przemyskiej i częściowo do nowo utworzonej diecezji tarnowskiej. W południowo-wschodniej części diecezji tarnowskiej, w dorzeczu rzeki Wisłoki zlokalizowanych było kilka parafii, posiadających średnio-wieczne korzenie, które w okresie powstania wchodziły w skład dekanatu zrę-

² K. Hajduk, *Administracja państwowa i samorząd w Powiecie Brzozowskim w latach 1867–1914*. Rocznik Przemyski, t. XLV, Przemyśl 2009, s. 87–88.

³ S. Schnur-Peplowski, *Z przeszłości Galicji (1772–1862)*, Lwów 1895, s. 10.

⁴ W. Syrek, *Rys historyczno-terytorialny powiatu krośnieńskiego*, [w:] *Krosno. Studia z dziejów miasta i regionu*. Tom V, red. F. Leśniak, Krosno 2010, s. 65.

⁵ Były to wtedy cyrkule: bełzki, halicki, lwowski, pilzneński, samborski i wielicki.

⁶ W. Syrek, *Rys historyczno-terytorialny...*, s. 66.

⁷ A. Falinowska-Gradowska, *Studia nad społeczeństwem województwa krakowskiego w XVIII wieku. Struktura własności ziemskiej i użytkowanie gruntów w świetle katastru józefińskiego*, Warszawa 1982, s. 156.

⁸ A.J. Braver, *Galizien, wie es an Österreich Kam: Eine historisch-statistische Studie über die inneren Verhältnisse des Landes im Jahre 1772*, Lipsk–Wiedeń 1910, s. 20.

⁹ A. Falinowska-Gradowska, op. cit., s. 156.

cińskiego. Były to parafie w Starym i Nowym Żmigrodzie, Nienaszowie, Dębowcu i Jaśle. Oprócz wspólnej, średniowiecznej historii jednostki te różniły się wieloma elementami. Trzy pierwsze miały charakter górski, dwie ostatnie podgórski i nizinny. Siedziby parafii w Jaśle, Dębowcu i Nowym Żmigrodzie były typu miejskiego, natomiast Nienaszowie i Starym Żmigrodzie wiejskiego. W ich obrębie spotkać też można różne rodzaje własności. Była to nie tylko ziemia należąca do parafii, ale też do klasztorów, szpitali dla ubogich oraz prebend. To zróżnicowanie zarówno pod względem geograficznym, jak i pod względem rodzaju własności pozwala określić, które z tych jednostek były najbardziej dochodowego, a co za tym idzie najbardziej pożądane przez duchowieństwo. Do tego celu wykorzystano dokumenty katastralne dotyczące wymienionych wyżej miejscowości będących siedzibami parafii¹⁰.

Dane na temat własności kościelnej w wymienionych powyżej parafiach pochodzą z tzw. metryki, czyli katastru gruntowego wprowadzonego przez cesarza Józefa II na terenie Galicji. Metryki te zachowały się w Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym Ukrainy we Lwowie, natomiast sumariusze do nich w Finanz- und Hofkammerarchiv w Wiedniu.

Podstawą opracowania metryki, zwanej od imienia cesarza józefińską, był patent z dnia 12 kwietnia 1785 r., a szczegółowe warunki tworzenia dokumentów i dokonywania obliczeń powierzchni poszczególnych działek i przychodów z nich regulowała „Instrukcja dla gruntownych zwierzchności, mandatariuszów lub ich substytutów i oficjalistów, jako też i dla gromad, jak się przy następującym spisaniu, rozmiarze i fasji, czyli wyznawaniu gruntów zachować mają”¹¹. Celem tego dokumentu było przede wszystkim spisanie w miarę możliwości, w sposób jak najbardziej dokładny, wszystkich właścicieli i użytkowników ziemi w Galicji. Pozwoliło to na obliczenie dochodów z gruntów, co z kolei dawało podstawy do obliczenia należnego państwu podatku. Metryka miała więc przede wszystkim charakter fiskalny.

Jej szczególną cechą, który determinuje zakres chronologiczny tego opracowania, jest okres, w jakim powstała metryka, czyli lata 1785–1787. Od przyłączenia ziem polskich do Austrii, minęło zaledwie 13–15 lat i w tak krótkim okresie nie doszło jeszcze do zbyt radykalnych zmian, związanych z reformami, jakie przeprowadzili cesarzowa Maria Teresa i jej syn Józef II. Wobec tego metryki te w dość dużym stopniu ukazują strukturę własnościową i użytkową tych ziem oraz zasady gospodarowania nimi w stanie takim, w jakim były one w okresie istnienia I Rzeczypospolitej.

Zadanie dokonania pomiarów powierzono władzom dominalnym (właścicielom ziemskim) i gromadzkim, czyli tzw. komisji lokalnej. W skład komisji lo-

¹⁰ *Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie, Fond. 19 „Metryka józefińska”, sygn. II-61, II-338, II-168, II-16, II-15.*

¹¹ W. Styś, *Metryki gruntowe józefińskie i franciszkańskie jako źródło do historii gospodarczej Galicji*, „Rocznik Dziejów Społecznych i Gospodarczych” 1932, t. 2, s. 58.

kalnej wchodziły władze danej miejscowości, np. wójt lub burmistrz oraz wybrani przysiężni w liczbie maksymalnie 6. Wszyscy oni składali uroczystą przysięgę w obecności miejscowego plebana, że sumiennie dokonywać będą pomiarów. Komisja cyrkularna składająca się z zawodowych geometrów miała jedynie charakter pomocniczy i miała za zadanie nadzorować pracę komisji miejscowej oraz dokonywać pomiarów gruntów o kształcie nieregularnym, w przypadku gdy komisje miejscowe miałyby problem z obliczeniem ich powierzchni¹².

Wójt i przysiężni mierzyli po kolei długość i szerokość każdego gruntu, obliczając ich powierzchnię. Uzyskane w ten sposób dane wpisywano do szczególnych pozycji specjalnie do tych celów przygotowanej księgi. Rubryka nr 1 nosiła tytuł „Nr miejscowego porządku” czyli numer topograficzny działki, rubryka nr 2 zawierała imię i nazwisko posiadacza oraz nr domu, w którym mieszkał. W kolejnej wpisywano ilość wysianego ziarna (zwykle jednak rubryka ta była niewypełniona), następnie szerokość i długość działki oraz jej powierzchnię w sążniach kwadratowych (około 3,59 m kw.). Następna część metryki zawierała informację o tym, czy obliczana działka była rolą, ogrodem, łąką, pastwiskiem czy lasem.

W przypadku, gdy była to rola to podawano trzyletnie zbiory (niekiedy, zwłaszcza w miejscowościach górskich zbiory jednoroczne) w korcach w czterech podstawowych ziarnach, tj. pszenicy, życie, jęczmieniu oraz owsie. Jeden korzec dzielił się na 32 garnce lub 64 półgarnce i liczył prawie 123 litry. Co ważne w przypadku przychodu z ról szacowano go niezależnie od tego, czy w ostatnich trzech latach rzeczywiście obsiewano daną działkę jednym z czterech wymiennych wyżej ziaren, czy np. tatarką lub bobem.

W przypadku łąki podawano zbiory siana oraz potrawu (drugie siano, otawa) w cetnarach (1 centnar = około 56 kg). Przychód siana obliczano nawet w przypadku, gdy zamiast trawy rosły tam krzaki. Nie był to więc faktyczny dochód z danego pola, ale w pewnym sensie dochód teoretyczny. Miało to miejsce np. w przypadku, gdy łąka była częściowo wypasana, co dawało dużo niższy zbiór siana niż w rzeczywistości. Przyczyną takiego stanu rzeczy było zachęcenie chłopów do większego zaangażowania w odpowiednie zagospodarowanie swojej ziemi, np. poprzez wycinanie krzaków na terenach częściowo nimi porośniętych.

Metryki te pozwalają dość precyzyjnie określić, jakie dochody uzyskiwano z poszczególnych gospodarstw rolnych, ale też z gruntów dworskich i kościelnych. Sposób jednak dokonywania pomiarów, które wykonywane były w większości przez niepiśmiennych chłopów, budził wiele kontrowersji, zwłaszcza gdy powierzchnie ówczesnych wsi porówna się z późniejszymi zawartymi w katastrze gruntowym z połowy XIX w. Kataster ten opracowywany był przez profesjonalnych, wykształconych geometrów i jego wiarygodność jest niemal stuprocentowa. Niekiedy różnice pomiędzy wielkościami podanymi w metryce józefińskiej z 1787 r. a katastrem gruntowym z połowy XIX w. wynoszą nawet 15%

¹² W. Styś, op. cit. s. 61.

ogólnej powierzchni wsi. Jednak zauważyć należy też fakt, że metryka józefińska nie zawiera pomiarów nieużytków, takich jak place budowlane, drogi, rzeki, skały i inne nienadające się do zagospodarowania tereny. Gdyby dodać je do powierzchni wsi, różnica pomiędzy tymi dwoma katastrami maleje do kilku procent. Nie wiadomo też dokładnie, z jaką starannością mierzono działki o formach nieregularnych, gdyż nie zawsze pomocą służył geometra z urzędu cyrkularnego. Pomijano też różnego rodzaju zbocza górskie, wąwozy czy tereny nad rzekami zamulane przez jej wylewy i inne tereny nieprzynoszące żadnego pożytku.

Przechodząc do szczegółowej analizy zapisów metryki józefińskiej dotyczących wspomnianych parafii warto dodać kilka słów na temat, jaki udział poszczególnych kultur rolnych miał ówczesny cyrkuł dukielski. Pozwoli to na późniejsze porównanie tego udziału z kulturami poszczególnych parafii i miejscowości, w których miały one swoje siedziby.

Poniższa tabela ukazuje udział poszczególnych kultur rolnych w ogólnej powierzchni cyrkulu dukielskiego z podziałem na własność dominalną i rustykalną. Własność dominalna to grunty należące do właściciela danej miejscowości lub kompleksu dóbr, w skład których ona wchodziła, inaczej mówiąc – można ją określić jako własność dworską. Natomiast grunty rustykalne użytkowane były przez poddanych, jednak często uwzględniano w nich także grunty kościelne. Formalnie ich właścicielem był właściciel wsi. Poddani nie mieli więc do tych gruntów żadnego prawa własności, a jedynie prawo ich użytkowania.

Tabela 1. Kultyury rolne cyrkulu dukielskiego według metryki józefińskiej

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania					
	dominalne		rustykalne		razem	
Role	52 992 m 808 s ²	31,8%	210 111 m 1310 s ²	68,5%	263 104 m 518 s ²	55,6%
Ogrody	1 689 m 158 s ²	1,1%	15 261 m 552 s ²	5%	16 950 m 710 s ²	3,6%
Łąki	8 375 m 580 s ²	5%	24 512 m 1119 s ²	8%	32 888 m 99 s ²	7%
Stawy	990 m 179 s ²	0,6%	15 m 636 s ²	0,009%	1 005 m 815 s ²	0,2%
Odłogi	7 m 281 s ²	0,004%	0	0%	7 m 281 s ²	0,004%
Pastwiska i krzaki	10 376 m 597 s ²	6,2%	54 750 m 369 s ²	17,9%	65 126 m 966 s ²	13,8%
Lasy	92 034 m 1354 s ²	55,3	1 821 m 588 s ²	0,6%	93 856 m 342 s ²	19,8%
Razem	16 6465 m 757 s ²	100%	306 472 m 1374 s ²	100%	472 938 m 531 s ²	100%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: A. Falinowska-Gradowska, op. cit.

Własność dominalna to ponad 35% powierzchni cyrkułu, jednak ponad jej połowę stanowiły lasy. Niewielki natomiast był w niej udział użytków zielonych, jak pastwiska, łąki i ogrody. Wynikało to, z gospodarki folwarcznej nstawionej głównie na uprawę zboża i jego sprzedaż.

Chłopi posiadali jedynie 1,94% powierzchni wszystkich lasów, co miało wpływ późniejsze spory o serwituty. Oczywiście chłop mógł liczyć na pewną pomoc ze strony pana, jak przydział drewna na budowę chałupy czy możliwość zbierania chrustu na opał, jednak nie dawało pełnego zaspokojenia jego potrzeb. W strukturze gruntów rustykalnych dominowała, podobnie jak i we własności dominalnej, uprawa roli, choć daje się też zauważyć dużo większy udział użytków zielonych.

GRUTY ROLNE WYBRANYCH PARAFII

Wskazaną powyżej strukturę kultur rolnych cyrkułu dukielskiego porównać można do struktury gruntów poszczególnych parafii, ówczesnych dekanatów jasielskiego i żmigrodzkiego, które obecnie wchodzą w skład diecezji rzeszowskiej. Analiza poprzedzona będzie najpierw ogólną charakterystyką parafii, jej zasięgiem terytorialnym, liczbą ludności i krótką historię oraz strukturą kultur rolnych miejscowości, będących ich siedzibami wraz ze wskazaniem, jaki udział w tej strukturze miała własność kościelna. Następnie przedstawiona zostanie analiza własności ziemi kościelnej z podziałem na różne jej formy oraz dochodami z niej, tj. trzyletnim plonem w zbożach oraz jednorocznym plonem z użytków zielonych. Najdalej na północ wysuniętą z badanych parafii była parafia jasielska, położona głównie na terenie nizinnym w dorzeczu Wisłoki i Jasiołki, a najbardziej wysuniętymi na południe były parafie w Starym i Nowym Żmigrodzie.

Jasło

Parafia Jasło powstała przed 1326 r., kiedy to w spisie świętopietrza wymieniony został proboszcz Szczepan¹³. W II połowie XVIII w. obejmowała następujące miejscowości: Jasło, Bryły, Brzyście, Brzyszczyki, Czeluśnica, Hankówka, Gądky, Gorajowice, Jareniówka, Łęgorz, Kaczorowy, Kowalowy, Ułaszowice, Łaski, Nieglowice, Bajdy, Sobniów, Wolica, Walowice, Lichtarz i Żółków.

W roku 1785 miasto Jasło liczyło 1448 mieszkańców, w tym tylko 16 Żydów¹⁴. Proboszczem był wtedy Teodor Moranti¹⁵.

¹³ *Monumenta Poloniae Vaticana, Tomus I, Continet Acta Camerae Apostolicae, Volumen I, 1207–1344*, wyd. J. Ptaśnik, Kraków 191, s. 135.

¹⁴ Z. Budzyński, *Ludność pogranicza polsko-ruskiego w drugiej połowie XVIII wieku, T. 2, Dokumentacja statystyczna i kartograficzna*, Rzeszów 1993, s. 175.

Tabela 2. Struktura gruntów miasta Jasła

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania							
	dominalne		kościelne		rustykalne		razem	
Role	8 m 1139 s ²	71,36%	64 m 1312 s ²	73,21%	561 m 1327 s ²	86,58%	635 m 578 s ²	84,7%
Ogrody	928 s ²	4,75%	5 m 869 s ²	6,25%	34 m 87 s ²	5,24%	40 m 284 s ²	5,4%
Łąki	617 s ²	3,15%	8 m 1570 s ²	10,14%	41 m 1292 s ²	6,44%	51 m 279 s ²	6,8%
Stawy	brak	0%	brak	0%	2 m 1227 s ²	0,42%	2 m 1227 s ²	0,4%
Pastwiska i krzaki	2 m 851 s ²	20,74	9 m 332 s ²	10,40%	8 m 837 s ²	1,32%	20 m 420 s ²	2,7%
Razem	12 m 335 s ²	100%	88 m 883 s ²	100%	648 m 1570 s ²	100%	749 m 1188 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Na uwagę zasługuje niewielka ilość ziemi należącej do dominium, które posiadało jedynie 1,6% powierzchni miasta. Gruntów kościelnych było w mieście 11,81%, gruntów rustykalnych 86,59%. W całym mieście przeważały pola orne stanowiące ponad 84% wszystkich gruntów. W przeliczeniu na miary współczesne miasto liczyło 431,44 ha powierzchni, z czego 7 ha to grunty dominalne, 372,87 ha rustykalne i 51,57 ha kościelne.

Własność kościelna na terenie Jasła dzieliła się na kilka kategorii. Były to: prebenda kaznodziejska, plebania, szpital dla ubogich oraz klasztor OO. Karmelitów zlikwidowany w 1786 r.

Tabela 3. Struktura gruntów kościelnych miasta Jasła

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania							
	prebenda kaznodziejska		probostwo		szpital dla ubogich		OO. Karmelici	
Role	15 m 1329 s ²	91,49%	12 m 122 s ²	47,12%	29 m 601 s ²	78,57%	7 m 860 s ²	91,58%
Ogrody	246 s ²	0,88%	2 m 1072 s ²	10,41%	2 m 1046 s ²	7,10	105 s ²	0,80%
Łąki	1 m 203 s ²	6,51%	1 m 1465 s ²	7,47%	5 m 569 s ²	14,33%	933 s ²	7,08%
Pastwiska i krzaki	310 s ²	1,12	8 m 1550 s ²	35%	brak	0%	72 s ²	0,54%
Razem	17 m 488 s ²	100%	25 m 1009 s ²	100%	37 m 616 s ²	100%	8 m 370 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

¹⁵ J. Szczepaniak, *Spis prepozytów i plebanów diecezji krakowskiej (XVIII w.)*, Kraków 2008, s. 330.

Prebenda kaznodziejska zbierała za swoich gruntów 116 11/64 korca żyta, 97 14/64 korca jęczmienia oraz 48 korców owsa, 22,94 cetnarów siana i 6,92 cetnarów potrawu. Probostwo: 22 28/64 korca pszenicy, 88 6/64 korca żyta, 121 58/64 korca jęczmienia oraz 160 11/64 korca owsa oraz 160,11 cetnarów siana i 51,58 cetnarów potrawu.

Szpital ubogich zbierał 78 63/64 korca pszenicy, 217 korców żyta, 215 34/64 korca jęczmienia oraz 61 54/64 korca owsa, 129,45 cetnarów siana i 45,26 cetnarów potrawu. Z gruntów OO. Karmelitów zbierano 12 7/64 korca pszenicy, 24 13/64 korca żyta, 24 18/64 korca jęczmienia i 33 59/64 korca owsa, 11,84 cetnarów siana i 3,65 cetnarów potrawu.

Wynika więc z tego, że spośród dóbr kościelnych zlokalizowanych w Jaśle, najbardziej dochodowy był Szpital dla ubogich. Najmniejszy grunt, a co za tym idzie najniższy dochód miał zakon OO. Karmelitów.

Dębowiec

Parafia dębowiecka powstała w pierwszej połowie XIV w., obejmowała swoim zasięgiem Dębowiec, Majscową, Zarzecze, Łazy Dębowieckie oraz Glinik Niemiecki. W roku 1776 liczyła 1854 osób zdolnych do przyjmowania komunii świętej¹⁶, czyli powyżej 11 roku życia. W Dębowcu funkcjonowała też Prebenda Najświętszej Marii Panny, założona w 1678 r. przez Jana Sarneckiego, mieszczanina dębowieckiego¹⁷.

Tabela 4. Struktura gruntów miasta Dębowiec

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania							
	dominalne		kościelne		rustykalne		razem	
Role	384 m 448 s ²	53,9%	60 m 1154 s ²	60,05%	941 m 340 s ²	78,85%	1386 m 342 s ²	69,1%
Ogrody	9 m 288 s ²	1,3%	1 m 1157 s ²	1,71%	46 m 806 s ²	3,91%	57 m 651 s ²	2,8%
Łąki	63 m 392 s ²	8,9%	9 m 22 s ²	8,91%	94 m 244 s ²	7,91%	166 m, 658 s ²	8,3%
Stawy	12 m 230 s ²	1,7%	0	0%	0	0%	12 m 230 s ²	0,6%
Pastwiska i krzaki	84 m 468 s ²	11,8%	29 m 1053 s ²	29,33%	111 m 676 s ²	9,33%	225 m 597 s ²	11,2%
Lasy	159 m 1165 s ²	22,4%	0	0%	0	0%	159 m 1165 s ²	8%
Razem	712 m 1391 s ²	100%	101 m 186 s ²	100%	1193 m 466 s ²	100%	2007 m 443 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

¹⁶ Archiwum Kurii Metropolitalnej w Krakowie (AKMK), *Descriptio ecclesiarum parochialium et beneficiorum consistentium cumcircumstantiis in Tabella Normali ab Excelso Gubernio sub die 2da septembris anni elapsi porrecta specificatis facta, Anno Domini 1776* (dalej „Descriptio“). k. 57.

¹⁷ W. Sarna, *Opis powiatu jasielskiego*, Jasło 2003, s. 405.

Parafia była terytorialnie większa od samego miasta, które według spisu z 1785 r. liczyło 1675 mieszkańców, w tym 1637 katolików i 38 Żydów¹⁸. Jego powierzchnia w przeliczeniu na miary współczesne wynosiła 1155,10 ha, z czego 685,88 ha była użytkowana przez mieszczan, 57,83 ha to własność kościoła, a 410,22 ha to grunty dominium.

Tabela 5. Struktura gruntów kościelnych w Dębowcu

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania			
	prebenda		probostwo	
Role	14 m 421 s ²	83,36%	46 m 733 s ²	55,31%
Ogrody	1464 s ²	5,35%	1293 s ²	0,96%
Łąki	1424 s ²	5,21%	8 m 198 s ²	9,67%
Pastwiska i krzaki	1 m 65 s ²	6,08%	28 m 988 s ²	34,06%
Razem	17 m 174 s ²	100%	84 m 12 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Probostwo było gospodarstwem nastawionym przede wszystkim na uprawę roli, choć duże znaczenie odgrywała też hodowla, ponieważ łąki, pastwiska, ogrody i nadające się do wypasu krzaki zajmowały aż 44,69% ogólnej powierzchni ziemi probostwa, co znacznie przewyższa średnią całego miasta. W ręku kościelnym w mieście Dębowcu łącznie było 101 morgów i 186 s² ziemi, czyli ponad 5% ogólnej powierzchni miasta.

Trzyletni przychód z ról probostwa wynosił 99 1/64 korca pszenicy, 130 7/64 korca żyta 159 39/64 korca jęczmienia i aż 264 5/64 korca owsa. Liczby te jednak podzielić trzeba przez 3, a poza tym pamiętać trzeba, że w niektórych latach zbierano znacznie więcej owsa niż np. pszenicy, co wynikało z zasiewania pól na niwach w różnym systemie zmianowania (dwupółówka, trójpółówka, a nawet sześciopółówka). Z użytków zielonych zbierano rocznie 334,08 cetnara siana słodkiego i 45,78 cetnara potrawu, czyli drugiego sianokosu.

Nienaszów

Początków parafii w Nienaszowie szukać należy w XIV w. Swoim zasięgiem obejmowała oprócz Nienaszowa także Sadki, Grabaninę, Poraj i Faliszówkę. Proboszczem około 1785 r. był Marcin Alojzy Wierzbicki¹⁹

¹⁸ Z. Budzyński, op. cit., s. 118.

¹⁹ J. Szczepaniak, op. cit., s. 351.

Właścicielem wsi w 1787 r. był Jakub Gawroński, a w skład jego dominium wchodziły jeszcze tylko Grabanina i Sadki. Było ono więc niewielkie i miało powierzchnię tylko 2168 m i 1179 s (około 1248 ha).

Tabela 6. Struktura gruntów wsi Nienaszowa

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania							
	dominalne		kościelne		rustykalne		razem	
Role	391 m 1364 s ²	40,64%	33 m 409 s ²	83,21%	461 m 728 s ²	75,82%	886 m 901 s ²	55%
Ogrody	10 m 1397 s ²	1,13%	2 m 1303 s ²	7,04%	59 m 223 s ²	9,71%	72 m 1323 s ²	4,5%
Łąki	66 m 1165 s ²	6,92%	700 s ²	1,09	67 m 382 s ²	11,04%	134 m 647 s ²	8,3%
Stawy	7 m 683 s ²	0,77%	brak	0%	brak	0%	7 m 683 s ²	0,5%
Pastwiska i krzaki	12 m 523 s ²	1,27%	3 m 739 s ²	8,66%	20 m 1303 s ²	3,43%	36 m 965 s ²	2,3%
Lasy	475 m 110 s ²	49,27%	brak	0%	brak	brak	475 m 110 s ²	29,4%
Razem	964 m 442 s ²	100%	39 m 1551 s ²	100%	608 m 1036 s ²	100%	1612 m 1429 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Grunt plebański składał się z 18 działek topograficznych, a wśród nich 10 to pola orne, 6 pastwiska, 1 łąka i 1 ogród. Stanowił on 2,1% powierzchni wioski, czyli w przeliczeniu na miary współczesne około 22,96 ha.

Trzyroczny zbiór zboża równał się 58 39/64 korca pszenicy, 69 i 51/64 korca żyta, 116 i 60/64 korca jęczmienia oraz 115 i 37/64 korca owsa. Zbiór siana wynosił 63,23 cetnara, a zbiór potrawu 16,88 cetnara. Gospodarstwo było więc zdecydowanie nastawione na uprawę roli a udział użytków zielonych był z nim znikomy, skoro ponad 1/3 z nich stanowił ogród zlokalizowany koło budynków plebani. Resztę stanowiły głównie zakrzaczone pastwiska o niewielkim znaczeniu gospodarczym.

Nowy Żmigród

Parafia w Nowym Żmigrodzie powołana została w latach 20. XIV w. Prawdopodobnie była ona wcześniej częścią składową parafii w Starym Żmigrodzie i dopiero wraz z rozwojem miasta i wzrostem ludności, utworzono tutaj niezależną jednostkę parafialną. Ponadto w 1331 r. powołany został zakon OO. Dominikanów, który funkcjonował z przerwami do 1788 r. Parafia obejmowała miasto Żmigród oraz sąsiadujące z nim wsie; Kąty, Wolę Kącką Mytarz, Mytarkę i Toki. W okresie reform józefińskich do parafii włączono także Skalnik, który z parafii przekształcony został w filię. Poza tym parafia nowożmigrodzka obejmowała swoim zasięgiem takie wioski łemkowskie jak: Krempna, Bartne,

Ciechania, Desznica, Długie, grab, Halbów, Jaworze, Kotań, Myscowa, Nieznajowa, Olchowiec, Polany, Radocyna, Ropianka, Rozstajne, Świątkowa Wielka i Mała, Świerzowa, Wyszowatka, Ożenna i Żydowskie. Proboszczem był w roku 1787 Stanisław Michalski urodzony w Starym Żmigrodzie²⁰.

Miasto liczyło wtedy 1363 mieszkańców, z tego 888 katolików i 475 Żydów. Budynków zamieszkałych było 194, z czego około 50 należało do ludności żydowskiej²¹.

Miasteczko było przez kilkadziesiąt lat własnością Stadnickich, potem przeszło w ręce Wiśniowieckich, potem Radziwiłłów, a w okresie powstawania metryki józefińskiej było własnością Józefa Bobowskiego.

Tabela 7. Struktura gruntów miasta Żmigród

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania							
	dominalne		kościelne		rustykalne		razem	
Role	221 m 1099 s ²	76,40%	162 m 376 s ²	74,78%	583 m 430 s ²	84,75%	967 m 305 s ²	80,9%
Ogrody	9 m 706 s ²	3,26%	5 m 738 s ²	2,52%	33 m 356 s ²	4,82%	48 m 200 s ²	4%
Łąki	43 m 695 s ²	14,98%	11 m 152 s ²	5,11%	12 m 999 s ²	1,83%	67 m 246 s ²	5,6%
Pastwiska i krzaki	15 m 915 s ²	5,36%	5 m 1342 s ²	2,69%	59 m 966 s ²	8,6%	81 m 23 s ²	6,8%
Lasy	brak	0%	32 m 491 s ²	14,90%	brak	0%	32 m 491 s ²	2,7%
Razem	290 m 215 s ²	100%	216 m 1499 s ²	100%	688 m 1151 s ²	100%	1195 m 1265 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Miasteczko podzielone było na 5 niw, tj. „Place domowe”, „Na skale Niegłoszcze”, „Grochówki”, „Podlesie” oraz „Góry”. Pola mieszczan znajdowały się głównie na niwie „Na skale” oraz „Góry”. W niwie Grochówki przeważały pola należące do dworu Józefa Bobowskiego. Poza tym na niwie tej oraz na niwie „Podlesie” znaczne posiadłości mieli chłopci ze Starego Żmigrodu. W przeliczeniu na miary współczesne powierzchnia miasteczka wynosiła 688,14 ha.

Własność kościelna dzieliła się na trzy kategorie, tj. własność plebanii, uposażenie szpitala dla ubogich oraz własność zakonu OO. Dominikanów, która jednak została już w 1788 r. rozdzielona pomiędzy dwór oraz w niewielkim stopniu plebanię.

Folwark OO. Dominikanów użytkował ponad 72% gruntów kościelnych w mieście. Najmniej posiadało probostwo, bo prawie 11% gruntów. Natomiast

²⁰ J. Szczepaniak, op. cit., s. 352

²¹ Z. Budzyński, op. cit., s. 420

probostwo nowoźmigrodzkie posiadało jeszcze 11 m i 52 s² gruntu położonego w Mytarzy, co dawało łącznie 34 m i 1316 s² pola.

Tabela 8. Struktura gruntów kościelnych w Nowym Źmigrodzie

Rodzaj gruntu	Rodzaj użytkowania					
	probostwo		szpital dla ubogich		OO. Dominikanie	
Role	21 m 1519 s ²	92,26%	34 m 384 s ²	93,58%	106 m 73 s ²	67,73%
Ogrody	546 s ²	1,43%	935 s ²	1,60%	4 m 857 s ²	2,91%
Łąki	1 m 799 s ²	6,31%	1 m 1218 s ²	4,81%	11 m 152 s ²	7,08%
Pastwiska i krzaki	brak	0%	brak	0%	2 m 925 s ²	1,65%
Lasy	Brak	0%	brak	0%	32 m 491 s ²	20,63%
Razem	23 m 1264 s ²	100%	36 m 937 s ²	100%	156 m 898 s ²	100%

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Plebania zbierała (łącznie z gruntami na Mytarzy) 18 i 8/64 korca pszenicy, 40 i 42/64 korca żyta, 40 i 35/64 korca jęczmienia oraz 97 i 38/64 korca owsa. Użytki zielone należące do plebana dawały rocznie 9,51 cetnara siana słodkiego i 1,43 centnara siana drugiego.

Z gruntów będących uposażeniem szpitala zbierano 50 i 11/64 korca pszenicy, 88 i 38/64 korca żyta, 78 i 56/64 korca jęczmienia oraz 171 i 8/64 korca owsa. Zbiór siana wynosił 16,37 cetnarów, a drugiego siana 2,92 centnara.

Zbiory trzyletnie z folwarku dominikańskiego wynosiły 96 korców pszenicy, 198 i 40/64 korca żyta, 221 i 7/64 korca jęczmienia oraz 385 i 35/64 korca owsa. Z użytków zielonych zbierano 170,97 cetnarów siada słodkiego, 23,76 centnara siana kwaśnego oraz 46,39 centnarów siana drugiego

Stary Źmigród

Parafia w Starym Źmigrodzie sięga swoimi początkami XIV, a jak niektórzy twierdzą nawet XII w. Początkowo swoim zasięgiem obejmowała kilkanaście miejscowości znajdujących się na wschód od Wisłoki po rzekę Jasionkę. W XVI w. stała się filią parafii w Nowym Źmigrodzie. W jej skład wchodził Stary Źmigród, Siedliska, Łysa Góra oraz okresowo Głojsce, Draganowa, Łęki Dukielskie i Sulistrowa. Ostatecznie w II połowie XVII w. zmniejszyła się do pierwszych czterech z tych miejscowości i taki stan pozostał do 1972 r., kiedy utworzono parafię w Głojskach.

W roku 1785 parafia liczyła 1437 mieszkańców, w tym Stary Źmigród 483, Łysa Góra 447, Siedliska 60 oraz Głojsce 447. W większości była to ludność

polska, gdyż tylko w Starym Żmigrodzie i Głojscach mieszkali Żydzi (kolejno 8 i 7 osób)²². Proboszczem od roku 1770 był Jakub Dubiszowski urodzony w Kopytowej, którzy urzędował tu do swojej śmierci w 1803 r.²³. Właścicielem wsi był od 1782 r. Józef Bobowski.

Według metryki józefińskiej powierzchnia całej parafii wynosiła 3628 m i 313 s (2084,61 ha) Wieś Stary Żmigród miała areal 884 m 1522 s (508,46 ha), z tego na role przypadało 566 m 1385 s (325,70 ha), na użytki zielone 163 m i 218 s (93,73 ha), a na lasy 155 m i 1519 s (89,60 ha). Wieś dzieliła się na 5 niw: Położenie domowe, Niegłoszcze, Zagórze na Kobylej Górze, Zagórze ku młynowi w Łysej Górze oraz Podlesie.

Tabela 9. Struktura gruntów probostwa w Starym Żmigrodzie

Rodzaj gruntu	Powierzchnia		
	morgi	sążnie ²	%
Role	42	18	71,46
Łąki	4	373	7,21
Pastwiska i krzaki	10	954	18,02
Ogrody	1	1514	3,31
Suma	58	1259	100

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Trzyletni zbiór zbóż z pól plebańskich przedstawiał się następująco: 44 i 9/64 korca pszenicy, 88 i 49/64 korca żyta, 79 i 28/64 korca jęczmienia i 161 i 61/64 korca owsa. Wynika więc z tego, że przez trzy lata zbierano 374 i 1964 korca zbóż. W przeliczeniu na kg trzyletni zbiór pszenicy wynosił około 4000 kg, żyta około 7096 kg, jęczmienia około 5862 kg i owsa 8980 kg, co daje roczny zbiór 8646 kg zboża. Z łąk, ogrodów i pastwisk zbierano rocznie 100,36 cetnarów siana pierwszego i 20,48 cetnarów potrawu.

W następstwie likwidacji folwarku w Starym Żmigrodzie wielkość areалу ziemi należącej do plebani wzrosła i utrzymywała się w niezmienionym stanie do lat 70. XX w., kiedy to sprzedano pola na Zagórze ku Kobylej Górze (pola obok drogi ze Starego Żmigrodu do Łysej Góry). Obecnie plebania zachowała grunt znajdujący się na drugiej części Zagórze, która teraz nazywa się polami „Przy księżej drodze” lub „Na księżej górze”.

²² Z. Budzyński, op. cit., s. 144, 234, 326, 420

²³ J. Szczepaniak, op. cit., s. 353

PORÓWNANIE WIELKOŚCI GRUNTÓW I PLONÓW WYBRANYCH PARAFII

W miejscu tym warto zwrócić uwagę na różnice pomiędzy opisywanymi rodzajami własności kościelnej w poszczególnych okręgach parafialnych, zarówno pod względem areалу, jak i pod względem dochodów z gruntu. Tabela 10 pokazuje różnice pomiędzy wielkością areálu tych jednostek oraz udział w nim poszczególnych kultur rolnych.

Jak widać, największy pod względem areálu był folwark należący do OO. Dominikanów w Nowym Żmigrodzie, którego obszar liczył 89,95 ha, czyli ponad 30% łącznej powierzchni badanych parafii. Jako jedyni Dominikanie posiadali ponad 18 ha las (dzisiaj tzw. Mały Lasek), a także prawie 61 ha pól orných. Nie co mniejsze znaczenie miała gospodarka hodowlana, gdyż użytki zielone stanowiły jedynie 11,64% całego obszaru należącego do tego zakonu. Jednak wobec likwidacji zakonu w 1788 r., jego ziemia została przejęta głównie przez dominium, a częściowo także przez probostwo.

Spośród probostw największy obszar zajmowało probostwo w Dębowcu (48 ha) oraz w Starym Żmigrodzie (33,77 ha), a najmniejsze probostwo w Jaśle (14,73 ha). Areál należący do Szpitali dla ubogich w Nowym Żmigrodzie i Jaśle był w zasadzie podobny i wynosił około 21 ha. W późniejszych księgach katastralnych nie spotyka się wydzielonej własności szpitali, co świadczyć może o tym, że zostały one zlikwidowane, a ich ziemia włączona do probostwa.

Podobne dysproporcje jak w zakresie powierzchni poszczególnych rodzajów własności kościelnej na obszarze badanych parafii, zaobserwować można, analizując trzyletnie zbiory zbóż, tj. pszenicy, żyta, jęczmienia i owsa.

Oczywiście największe zbiory zbóż miał folwark OO. Dominikanów w Żmigrodzie, co wynika z areálu ziemi ornej, jaki posiadał. Było to ponad 900 korców zboża w ciągu trzech lat, czyli 110 823 litrów. Rocznie folwark zbierał ze swoich pól 36 941 litrów zboża. Zauważyć jednak trzeba, że w przeliczeniu na tony, waga poszczególnych zbiorów byłaby zróżnicowana, albowiem 123 litry pszenicy ważą znacznie więcej niż tyle samo litrów owsa, który jest zbożem raczej lekkim. Zależało to oczywiście nie tylko od rodzaju zboża, ale też od jego wilgotności czy zanieczyszczenia. W końcu XIX w. 100 litrów pszenicy ważyło 75 kg, jęczmienia 65 kg, żyta 69 kg a owsa 48 kg²⁴, waga tych zbóż w końcu XVIII w. była prawdopodobnie taka sama. Po przeliczeniu wychodzi, że zbiór zboża z pól dominikańskich wynosił rocznie: 2,95 t pszenicy, 8,15 t żyta, 9,06 t jęczmienia oraz 15,80 t owsa, co daje razem 36,94 t zboża. Dla przykładu łączne zbiory zboża w folwarku należącym do OO. Karmelitów w Jaśle wyniosły: 372 kg pszenicy, 684 kg żyta, 647 kg jęczmienia oraz 667 kg owsa, czyli razem 2,37 t zboża. Wynika więc z tego, że folwark dominikański mógł swobodnie sprzedawać nadwyżki zboża.

²⁴ *Podręcznik Statystyki Galicji*, t. VI, cz. 1, Lwów 1900, s. 179.

Tabela 10. Struktura gruntów badanych parafii

Rodzaj użytkowania	Role		Ogrody		Łąki		Pastwiska		Lasy		Razem	
	l	%	l	%	l	%	l	%	l	%	l	%
Dębowiec probostwo	46 m 733 s ²	12,42	1293 s ²	4,62	8 m 198 s ²	21,97	28 m 988 s ²	51,56	0	0	84 m 12 s ²	16,26
Dębowiec prebenda	14 m 421 s ²	3,82	1464 s ²	5,23	1424 s ²	2,39	1 m 65 s ²	1,87	0	0	17 m 174 s ²	3,31
Jasło probostwo	12 m 122 s ²	3,23	2 m 1072 s ²	15,26	1 m 146 s ²	5,14	8 m 1550 s ²	16,16	0	0	25 m 1009 s ²	4,96
Jasło prebenda	15 m 1329 s ²	4,23	246 s ²	0,88	1 m 203 s ²	3,03	310 s ²	0,35	0	0	17 m 488 s ²	3,36
Jasło Szpital ubogich	29 m 601 s ²	7,86	2 m 1046 s ²	15,17	5 m 569 s ²	14,38	0	0	0	0	37 m 616 s ²	7,24
Jasło OO. Karmelici	7 m 860 s ²	2,02	105 s ²	0,38	933 s ²	1,57	72 s ²	0,08	0	0	8 m 370 s ²	1,59
Nienaszów	33 m 409 s ²	8,89	2 m 1303 s ²	16,11	700 s ²	1,17	3 m 739 s ²	6,24	0	0	39 m 1551 s ²	7,75
N. Żmigród probostwo*	32 m 1301 s ²	8,77	546 s ²	1,95	1 m 1069 s ²	4,48	0	0	0	0	34 m 1316 s ²	6,74
N. Żmigród Szpital ubogich	34 m	9,16	93 s ²	3,35	1 m 1218 s ²	4,73	0	0	0	0	36 m 937 s ²	7,08
Nowy Żmigród OO. Dominikanie	106 m 73 s ²	28,37	4 m 857 s ²	25,93	11 m 152 s ²	29,78	2 m 925 s ²	4,65	32 m 491 s ²	100	156 m 898 s ²	30,32
Stary Żmigród	42 m 18 s ²	11,23	1 m 1514 s ²	11,12	4 m 373 s ²	11,36	10 m 954 s ²	19,095	0	0	58 m 1259 s ²	11,39
Ogółem	373 m 1451 s ²	100	17 m 781 s ²	100	37 m 304 s ²	100	55 m 803 s ²	100	32 m 491 s ²	100	516 m 630 s ²	100

*– razem z gruntami na Mytarzy

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Tabela 11. Trzyletnie zbiory zbóż w badanych parafiach (k, pg = korzec, półgarniec)

Nazwa jednostki	Pszenica		Żyto		Jęczmień		Owies		Razem	
	k, pg	%	k, pg	%	k, pg	%	k, pg	%	k, pg	%
Dębowiec probostwo	99 k 11 pg	20,67	130 k 7 pg	11,59	159 k 39 pg	13	264 k 5 pg	16,83	652 k 62 pg	14,84
Dębowiec prebenda	0	0	61 k 51 pg	5,51	71 k 48 pg	5,85	69 k 9 pg	4,41	202 k 44 pg	4,61
Jasło probostwo	22 k 28 pg	4,67	88 k 6 pg	7,85	121 k 58 pg	9,93	160 k 11 pg	10,19	392 k 39 pg	8,92
Jasło prebenda	0	0	116 k 11 pg	10,35	97 k 14 pg	7,92	48 k	3,06	261 k 25 pg	5,94
Jasło Szpital ubogich	78 k 63 pg	16,47	217 k	19,31	215 k 34 pg	17,56	61 k 54 pg	3,94	573 k 23 pg	13,04
Jasło OO. Karmelici	12 k 7 pg	2,52	24 k 13 pg	2,15	24 k 18 pg	1,98	33 k 59 pg	2,16	94 k 33 pg	2,15
Nienaszów	58 k 39 pg	12,22	69 k 51 pg	6,21	116 k 60 pg	9,53	115 k 37 pg	7,37	360 k 59 pg	8,21
Nowy Żmigród probostwo*	18 k 8 pg	3,78	40 k 42 pg	3,62	40 k 35 pg	3,31	97 k 38 pg	6,22	196 k 59 pg	4,46
N. Żmigród Szpital ubogich	50 k 11 pg	10,45	88 k 38 pg	7,84	78 k 56 pg	6,43	171 k 8 pg	10,91	388 k 49 pg	8,84
Nowy Żmigród OO. Dominikanie	96 k	20,01	198 k 40 pg	17,68	221 k 7 pg	18,02	385 k 35 pg	24,58	901 k 18 pg	20,48
Stary Żmigród	44 k 9 pg	9,21	88 k 49 pg	7,89	79 k 28 pg	6,47	161 k 61 pg	10,33	374 k 19 pg	8,51
Ogółem	479 k 48 pg	100	1123 k 52 pg	100	1227 k 13 pg	100	1568 k 61 pg	100	4399 k 46 pg	100

*- razem z gruntami na Mytarzy

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Najwyższe plony pszenicy miało probostwo w Dębowcu (ponad 3 tony) niewiele mniejsze zbiory tego zboża miał szpital ubogich w Jaśle. Wynikało to głównie z tego, że na terenach nizinnych uprawiano więcej pszenicy, natomiast na terenach górzystych więcej owsa.

Plony z ról w zbożu nie były jednak jedynymi dochodami wskazanych powyżej podmiotów kościelnych. Oprócz tego w niektórych duże znaczenie miało posiadanie użytków zielonych, takich jak łąki, pastwiska, ogrody i krzaki. Z nich zbierano siano „pierwsze” oraz „drugie” zwane w metrykach potrawem. Plony najwyższe dawały zawsze łąki, z których zbierano zarówno siano pierwsze, jak i drugie, z pastwisk oraz krzaków zbierano siano pozostałe po wypasie bydła i zazwyczaj nie było praktycznie mowy o zebraniu potrawu. Szczególnie mało dochodowe były krzaki, których praktycznie nie dało się ani wypaść, ani wykosić.

Tabela 12. Zbiory siana w badanych parafiach

Nazwa jednostki	Siano		Potraw		Razem	
	cetnary	%	cetnary	%	cetnary	%
Dębowiec probostwo	334,08	31,57	45,78	20,08	379,86	29,53
Dębowiec prebenda	39,38	3,72	9,33	4,09	48,71	3,79
Jaśło probostwo	160,11	15,13	51,58	22,62	211,69	16,46
Jaśło prebenda	22,94	2,17	6,92	3,04	29,86	2,32
Jaśło Szpital ubogich	129,45	12,23	45,26	19,85	174,71	13,58
Jaśło OO. Karmelici	11,84	1,12	3,65	1,60	15,49	1,20
Nienaszów	63,23	5,98	16,88	7,40	80,11	6,23
N. Żmigród probostwo*	9,51	0,90	1,43	0,63	10,94	0,85
N. Żmigród Szpital ubogich	16,37	1,55	2,92	1,28	19,29	1,50
Nowy Żmigród OO. Dominikanie	170,97	16,16	23,76	10,42	194,73	15,14
Stary Żmigród	100,36	9,48	20,48	8,98	120,84	9,39
Ogółem	1058,24	100,00	227,99	100,00	1286,23	100,00

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Jak się okazuje największy zbiór siana miało probostwo w Dębowcu (ogółem prawie 30% zbiorów wszystkich badanych jednostek kościelnych). Wynika to głównie z tego, że użytki zielone należące do tego probostwa wynosiły prawie 45% ich ogólnej powierzchni. Na uwagę zasługuje też dość niski zbiór siana z folwarku OO. Dominikanów w Żmigrodzie oraz niemal znikomy zbiór z gruntów tamtejszego probostwa. Co ciekawe najwyższy udział użytków zielonych i dochodów z nich cechowały parafie położone na północy, czyli Dębowiec i Jaśło (66,88% wszystkich zbiorów).

Tabela 10. Struktura gruntów badanych parafii

Rodzaj użytkowania	Role		Ogrody		Łąki		Pastwiska		Lasy		Razem	
	1	%	1	%	1	%	1	%	1	%	1	%
Dębowiec probostwo	46 m 733 s ²	12,42	1293 s ²	4,62	8 m 198 s ²	21,97	28 m 988 s ²	51,56	0	0	84 m 12 s ²	16,26
Dębowiec prebenda	14 m 421 s ²	3,82	1464 s ²	5,23	1424 s ²	2,39	1 m 65 s ²	1,87	0	0	17 m 174 s ²	3,31
Jasło probostwo	12 m 122 s ²	3,23	2 m 1072 s ²	15,26	1 m 146 s ²	5,14	8 m 1550 s ²	16,16	0	0	25 m 1009 s ²	4,96
Jasło prebenda	15 m 1329 s ²	4,23	246 s ²	0,88	1 m 203 s ²	3,03	310 s ²	0,35	0	0	17 m 488 s ²	3,36
Jasło Szpital ubogich	29 m 601 s ²	7,86	2 m 1046 s ²	15,17	5 m 569 s ²	14,38	0	0	0	0	37 m 616 s ²	7,24
Jasło OO. Karmelici	7 m 860 s ²	2,02	105 s ²	0,38	933 s ²	1,57	72 s ²	0,08	0	0	8 m 370 s ²	1,59
Nienaszów	33 m 409 s ²	8,89	2 m 1303 s ²	16,11	700 s ²	1,17	3 m 739 s ²	6,24	0	0	39 m 1551 s ²	7,75
N. Żmigród probostwo*	32 m 1301 s ²	8,77	546 s ²	1,95	1 m 1069 s ²	4,48	0	0	0	0	34 m 1316 s ²	6,74
N. Żmigród Szpital ubogich	34 m	9,16	93 5s ²	3,35	1 m 1218 s ²	4,73	0	0	0	0	36m 937s ²	7,08
Nowy Żmigród OO. Dominikanie	106 m 73 s ²	28,37	4 m 857 s ²	25,93	11 m 152 s ²	29,78	2 m 925s ²	4,65	32 m 491 s ²	100	156 m 898 s ²	30,32
Stary Żmigród	42 m 18 s ²	11,23	1 m 1514 s ²	11,12	4 m 373 s ²	11,36	10 m 954 s ²	19,095	0	0	58 m 1259 s ²	11,39
Ogółem	373 m 1451 s ²	100	17 m 781 s ²	100	37 m 304 s ²	100	55 m 803 s ²	100	32 m 491 s ²	100	516 m 630 s ²	100

*– razem z gruntami na Mytarzy

Źródło: opracowanie własne na podstawie metryki

Tabela 13 pokazuje, która z badanych jednostek kościelnych przynosiła najwyższe dochody, gdyż dopiero przeliczenie plonów na wartości pieniężna pozwala określić, która z badanych jednostek była najbardziej dochodowa, a co za tym idzie najbardziej pożądana przez duchowieństwo. Najlepsze dochody uzyskiwał folwark OO. Dominikanów (576 florenów, 36 krajcarów i 7 halerzy), co stanowi 17,91% dochodów wszystkich jednostek. Niewiele mniejsze dochody miało probostwo w Dębowcu. Dość duże dochody uzyskiwały też szpitale dla ubogich, szczególnie jasielski, jest to szczególnie ważne, gdyż zazwyczaj były one podległe proboszczom, a w późniejszym okresie weszły w skład ich gruntów.

Spośród probostw oprócz Dębowca dość dobrze prosperowało probostwo w Jaśle, Nienaszowie i Starym Żmigrodzie, najmniejsze dochody przynosiło nowożmigrodzkie (120 florenów i 18 krajcarów).

PODSUMOWANIE

Opisywane parafie różniły się od siebie pod wieloma względami. Dotyczyło to nie tylko ich położenia geograficznego, ale też wielkości uprawianego areálu, plonów z pola, jego wartości, a także typu poszczególnych rodzajów własności. W parafiach typu wiejskiego własność kościelna była jednorodna i ograniczała się tylko do gruntów należących do plebani. W miastach natomiast była dużo bardziej zróżnicowana. W Dębowcu oprócz probostwa funkcjonowała prebenda, w Nowym Żmigrodzie klasztor, szpital i probostwo, natomiast w Jaśle oprócz tych trzech jednostek jeszcze prebenda.

Pod względem areálu upraw oraz plonów i dochodów z nich dominował klasztor OO. Dominikanów w Nowym Żmigrodzie, którego grunta stanowiły bardzo wysoki procent całego areálu miasta. Zapewne w wyniku różnego rodzaju nadań, jakich dokonywali właściciele miasta na rzecz tego zakonu, uzyskał on tak duży majątek, co świadczyło o jego atrakcyjności, ale było też jedną z przyczyn jego likwidacji w 1788 r. Probostwa natomiast miały podobne areály upraw i tylko dębowieckie i starożmigrodzkie przewyższało swą powierzchnią 50 morgów.

Jeśli chodzi o kultury rolne badanych parafii, to zdecydowanie przewyższały w nich pola orne, stanowiące ponad 70% powierzchni gruntów. Porównując to z ogólnym podziałem cyrkułu dukielskiego na te kultury, stwierdzić można, że udział pól ornych w ogólnej powierzchni areálu siedzib parafii był znacznie wyższy od średniej cyrkułu, która wynosiła 55,6%. Przekłada się to na wysokie plony zboża w opisywanych jednostkach, który wynosiły 110,28 t zboża rocznie. Pomimo niewielkiego obszaru użytków zielonych i plonu z nich (około 72 t siana), miały one niemałe znaczenie w gospodarce hodowlanej i były wykorzystywane przede wszystkim na własne potrzeby (przed wprowadzeniem uprawy ziemniaków nie hodowano praktycznie w ogóle trzody chlewnej).

Atrakcyjność poszczególnych jednostek kościelnych wynikała głównie jednak z ich dochodu przeliczonego na wartości pieniężne. Były wśród nich zarówno te o bardzo wysokich dochodach, jak probostwo w Dębowcu czy klasztor OO. Dominikanów, jak i dość ubogie jak klasztor OO. Karmelitów czy probostwo w Nowym Żmigrodzie. To ostatnie jednak w wyniku włączenia w jego skład części gruntów po zlikwidowanym klasztorze dominikańskim oraz likwidacji szpitala ubogich stało się wkrótce jedną z najbardziej dochodowych jednostek na opisywanym terenie.

Po kilkunastu latach metryka józefińska przestała być aktualna. Z czasem dokumenty zostały zebrane w Archiwum Namiestnictwa we Lwowie (obecnie Centralne Państwowe Archiwum Historyczne Ukrainy we Lwowie). W 1820 r. zapoczątkowano nowy kataster zwany franciszkańskim, co jakiś czas był aktualizowany i co ważne zawierający mapy opracowywane przez profesjonalnych geometrów. Jednak przedstawiał on już mocno zmieniony różnymi austriackimi reformami, stan majątkowy i użytkowy Galicji.

CHURCH PROPERTY IN SELECTED PARISHES OF THE PRESENT RZESZÓW DIOCESE IN THE LIGHT OF THE FIRST GALICIA LAND REGISTRY

Abstract. After the first partition, the Polish lands incorporated to Austria formed the Kingdom of Galicia and Lodomeria. Due to numerous administrative changes, in 1782 the parts of former Cracow, Sandomierz, and Ruthenian voivodeships formed Dukla district. The district embraced several medieval parishes, which originally belonged to Zręcin deanery. These were, among others, the parishes of Stary Żmigród, Nowy Żmigród, Nienaszów, Dębowiec, and Jasło. In 1785 the whole territory of Galicia was covered by the so-called first Galicia land registry. The registry allows to specify quite precisely the income from particular homesteads, as well as from nobility's and church's lands. The analysis of the above-mentioned parishes includes a general description of the parishes, their territorial coverage, population, history, and the structure of local agriculture. Also, the analysis provides the ratio of church property in the overall structure. The following part analyses of the church-owned land classified into different types and provides information about their income, i.e. three-year production of grain and one-year crop from other arable land. One important aspect is the calculation of monetary value of the crop. This allows for comparing factors in particular parishes and specifying which one was the most prosperous, and therefore the most desirable for the clergy.

Key words: land registry, first Galicia land registry, church property, Galicia, Dukla district

Translated by Hubert Kowalewski